

Petr Hrachovec, Die Zittauer und ihre Kirchen (ca. 1300-1600)/

Žitavští a jejich kostely

Dva svazky, celkem 1129 s. (včetně příloh), FF UK Praha 2014

Petr Hrachovec se církevními dějinami Horní Lužice a zvláště pak Žitavy zabývá již řadu let, což je patrné i na objemu předkládané práce. Během svého doktorského studia se kromě uvedeného tématu také podrobně věnoval hornolužické historiografii, s důrazem na kronikářskou produkci města Žitavy. I tyto zkušenosti promítl do své disertační práce. Dílčí výsledky svého studia také mnohokrát publikoval v Čechách i v Německu, což dokládá i jeho bibliografie, zahrnující celkem 19 vydaných studií. Badatelské zaujetí, důvěrná znalost široké škály pramenů a literatury jsou velkým kladem práce, která díky autorově preciznosti a smyslu pro detail nabyla snad až příliš velkého rozsahu.

Ve svém obraze náboženského života v Žitavě Petr Hrachovec sleduje nejen transparentní (tj. pramenně postižitelné) projevy zbožnosti měšťanů, ale také charakter zdejších církevních institucí, jejich ekonomické zázemí a vztah mezi městem k nim v široké perspektivě zhruba 300 let. Z časového hlediska je práce logicky rozdělena do dvou bloků. První je věnován náboženským poměrům v Žitavě ve středověku, druhá popisuje přijetí reformace a změny, které sebou nové vyznání/ konfese do církevního života přinesly (kapitola II. a III.).

Vlastnímu výkladu přechází zdůvodnění tématu, respektive zdůvodnění, proč si autor vybral ke studiu právě Žitavu (*Warum gerade Zittau?*). Uvedení města do souvislosti s Českým královstvím, na nějž se často zapomíná, i s Horní Lužicí je na místě. A to nejen z hlediska příslušnosti Žitavy k České koruně, ale i proto, že město do reformace církevně spadalo pod pražskou diecézi. Poněkud nadbytečný se může zdát stručný přehled dějiny Žitavy do začátku 17. století, respektive jeho zařazení do úvodu. Ke klíčovým událostem se autor podrobněji vrací i v příslušných kapitolách.

Následující přehled použitých pramenů se v podrobnější verzi nachází též v úvodních partiích pojednání o středověku a o poreformačním období (viz podkapitoly: *I. 2. 2. Quellen zum Zittauer Kirchenwesen im Spätmittelalter, II. 1. Kirchengeschichte und religiöse Verhältnisse in Zittau der Reformationszeit – Die Quellenlage*), což může čtenáře poněkud dezorientovat. V každém případě počet i pestrost pramenů, které autor prostudoval je

obdivuhodné. Prošel několik archivů, nejvíce dokumentů pochopitelně našel v CWB Zittau – Altbestand, ve farním archivu (Evangelisch-lutherisches Pfarramt Zittau) a v Národním archivu v Praze, ale využil i další hornolužické archivy.

Velkou pozornost autor věnoval představení německé literatury k otázce zbožnosti a k projevům zbožnosti ve městech v obecném smyslu a vysvětlení v ní užívaných pojmů (*I. 1. Allgemeine Einführung in die Grundzüge des vormodernen Stiftungswesens und ins Thema ‚Stadt und Kirche‘*, s. 28-64). Uvedený přehled má v českém prostředí své opodstatnění, pouze by bylo patrně vhodnější ho vydělit jako samostatnou kapitolu.

V kapitole o poměrech ve středověku se Petr Hrachovec zaměřil na popis sítě kostelů a klášterů v Žitavě, včetně jejich architektonické podoby (*I. 3. Sakrale Topographie der Stadt Zittau im Spätmittelalter*). Vytvořil si tak základ pro pojednání o církevních nadacích a jejich určení až do roku 1520 (*I. 4. Grundzüge des Zittauer Stiftungswesens*). Cenné je postižení vlivu městské rady na nadační a testamentární praxi. Účelné je typologické rozdělení nadací, s nímž autor nadále pracuje v oddíle věnovaném reformaci. Velmi zajímavý a instruktivní je rozbor zachovaného urbáře špitálu sv. Jakuba, škoda jen, že zřejmě nebylo možné provést srovnání jeho příjmů s příjmy jiných žitavských církevních institucí. Českého čtenáře pravděpodobně zaujme velký počet církevních nadací měšťanů v 2. polovině 15. stol. a na počátku 16. století (na rozdíl od situace v Čechách), které v podstatě končí až v předvečer přijetí reformace. Do textu je vložena spousta důležitých informací, které autor sestavil na základě podrobného a neobyčejně pracného studia originálních pramenů.

Precizně zpracovaná je též následující část předložené disertační práce, která je věnována období reformace. Změny v oblasti duchovního života dané poměrně časným přijetím luterství v Žitavě zahrnuje kapitola *Zittau im Zeitalter Reformation und Konfessionalisierung; mit besonderer Berücksichtigung der religiösen Stiftungen (ca. 1520–1600)*, na níž navazuje podrobný rozbor farního hospodaření *Die Zittauer Pfarrkirchenfabrik während der Reformation* (s. 613-719).

Nedílnou součástí práce jsou obsáhlé přílohy. Přínosné jsou např. edice dvou inventářů: špitálního kostela sv. Jakuba sepsaný zřejmě kolem roku 1413 (*Das Inventar der Hospitalkirche oder St. Jakobskirche*) a inventář drahocenných předmětů a knih kláštera celestýnu na Oybině (*Die Inventare der Schätze und der Bibliothek des Klosters Oybin, 1556*), který je uložený v Národním Archivu v Praze a na nějž před časem upozornila Lenka Matušíková (Prameny k dějinám Horní Lužice ve fondech Státního ústředního archivu v Praze, in: 650 Jahre Oberlausitzer Sechsstädtebund 1346-1996, hrsg. von Gunter Oettel,

Volker Dudeck, Bad Muskau 1997 s. 166-172). Velmi přínosné jsou též tabulky dokumentující stavební úpravy farního kostela v 50. letech 16. století. Jsou v nich uvedena jména všech, kdo se na stavbě podíleli a za svou práci dostávali mzdu, a to od stavitele až po příležitostné dělníky. K výkladu o postupném přijímání luterství a kontaktech některých měšťanů se švýcarskými reformátory (*II. 1. 4. Die Zittauer Zwinglianer und die religiösen Verhältnisse in der Stadt in den 1530er- und 1540er-Jahren*) se váže edice čtyř listů Oswalda Pergera, který z Curychu získával knihy (žádal díla Heinricha Bullingera a Konrada Pellikana) a dva listy Johannese Bechrera Heinrichovi Bullingerovi. Všechny zmíněné písemnosti jsou uloženy v Curychu (Staatsarchiv Zürich, Zentralbibliothek Zürich). Text doplňují také početné grafy. Další tabulky jsou přímou součástí textu. Tento dvojí způsob zařazení shrnujících tabulek může být pro čtenáře poněkud matoucí, byť autor v textu na přílohy pečlivě odkazuje.

Předkládaná práce představuje precizní mikrosondu do prameny zachytitelných projevů zbožnosti obyvatel jednoho města od středověku do konce 16. století. Instruktivní je především srovnání předreformační praxe se situací po přijetí luterství a zdůraznění sepětí města jako instituce s církevními institucemi, z nichž se v reformační době stává farní kostel zároveň reprezentantem města (přestavba). Prezentace badatelských výsledků svědčí o autorově dobré znalosti pramenů, stejně jako o schopnosti jejich interpretace a uvedení do širších souvislostí. Obsáhlá studie přináší řadu nových poznatků především pro období počátků reformace v Žitavě, které nejen obohacují dějiny města, ale lze je též využít pro komparaci se situací v jiných hornolužických či slezských městech, stejně jako pro některá zobecnění. V tomto smyslu je zvláště přínosná kapitola věnovaná příjmům a výdajům farního kostela ve srovnání se situací před reformací a po přijetí reformace. Jde o originální výklad vystavěný na dosud nevyužitých pramenech farního archivu. Při jejich zpracování autor zároveň prokázal úctyhodnou znalost literatury, která se tématem kostelních účtů zabývá a rozebírá je pro jiná německá města.

Práci ráda doporučuji k obhajobě.

Praha 29. 3. 2014

prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.
Ústav českých dějin FF UK
vedoucí práce